
Belge, H. (2024). Eflak ve Boğdan'da Fenerli Beyler Dönemine Geçiş Süreci: Mihail Rakoviça (1703-1744). *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. 9 (16), s. 406-432.

EFLAK VE BOĞDAN'DA FENERLİ BEYLER DÖNEMİNE GEÇİŞ SÜRECİ: MİHAİL RAKOVIÇA (1703-1744)

THE TRANSITION PROCESS TO THE PERIOD OF THE PHANARIOT
BEYS IN WALLACHIA AND MOLDOVIA: MIHAIL RAKOVIÇA (1703-
1744)

Doç. Dr. Hadi Belge*
Amasya Üniversitesi
hadi.belge@amasya.edu.tr

Öz

1711 yılında gerçekleşen Prut Savaşı'nda Dimitri Kantemir'in ihanetinin anlaşılması üzerine Eflak ve Boğdan'da yerli boyarlardan bey atanması geleneğine son verilmiştir. Bu aşamadan sonra Tuna prensliklerinde artık Fenerli beyler dönemi başlamış olsa da bu geçiş çok keskin olmamıştır. Sayıları çok sınırlı olmakla birlikte birkaç boyar, Tuna prensliklerinin idaresindeki köklü Romen soylu varlığını 18. yüzyılın ortalarına kadar sürdürmeyi başarabilmiştir. Rakoviça Ailesi bunlardan biridir. Ailenin en öne çıkan üyelerinden biri olan Mihail Rakoviça, üç kez Boğdan'da iki kez de Eflak'ta voyvoda olarak görev yapmıştır. Mihail Rakoviça'nın voyvodalıkları döneminde yaşanan siyasal ve askerî gelişmeler, Poltova savaşına dair başkente sunmuş olduğu istihbarî raporlar onun dönemini ilgi çekici kılmaktadır. Ayrıca Rakoviça'nın bir yönetici olarak ülkedeki boyarlar ve diğer Fenerli ailelere olan yaklaşımları, Rus Çarlığı ve Osmanlı Devleti arasında kurmaya çalıştığı denge, politik

tercihleri, sadakat ve ihanet duyguları arasında yaşadığı çelişkiler incelenmeye değer diğer başlıklar olarak dikkati çekmektedir. Bu yönüyle Mihail Rakoviça'nın yaşamı, fikirleri ve icraatları yalnızca mensup olduğu Rakoviça Ailesi için değil Osmanlılar zamanında Balkanların tarihi için de bir değer taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan, Rakoviça, Boyarlar, Fenerliler.

Abstract

After Dimitri Kantemir's betrayal in the Pruth War in 1711 was discovered, the tradition of appointing beys from local boyars in Wallachia and Moldavia was ended. After this stage, although the period of Phanariot lords began in the Danube principalities, this transition was not very sharp. Although they were quite small in number, a few boyars managed to maintain the ancient Romanian noble presence in the administration of the Danube principalities until the mid-18th century, one of which was the Rakoviça Family is one of these. One of the most prominent members of the family, Mihail Rakoviça, served as voivode three times in Moldavia and twice in Wallachia. The political and military developments during Mihail Rakoviça's voivodeship and the intelligence reports he submitted to the capital regarding the Battle of Poltava make his period stand out. In addition, Rakoviça's approach as a ruler towards the boyars and other Phanariot families in the country, the balance he tried to establish between the Russian Tsardom and the Ottoman Empire, his political preferences, and the contradictions he experienced between his feelings of loyalty and betrayal attract attention as other topics worth examining. In this respect, the life, ideas and performance of Mihail Rakoviça are of value not only for the Rakoviça Family to which he belonged, but also for the history of the Balkans during the Ottoman period.

Keywords: Ottoman Empire, Wallachia and Moldavia, Rakoviça, Boyars, Phanariotes.

Giriş

Eflak ve Boğdan, Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girdiği andan itibaren, yerel halkın soylu ailelerinin temsilcileri olan boyarlar tarafından idare edilmiştir. Boyarların seçilmesi ve atanması usulleri zamana göre değişiklik göstermiş olsa da 17. ve 18. yüzyıllara kadar atama ve azl işlemleri padişah tarafından yapılmıştır. Atama işlemi "kuka giyme" gibi birtakım protokollerin

yerine getirilmesi ile tamamlanmıştır. Atanan Eflak ve Boğdan yöneticileri voyvoda ünvanını almışlardır (Uzunçarşılı, 1937:32).¹

Başlangıçta voyvodalar yerli prensler arasından Osmanlı padişahının onayı ile atanırken zamanla atama usullerinde değişiklik oldu. Bunda iki prensliğin bilhassa Boğdan'ın Osmanlı egemenlik sahasının Batı ucunda yer almasının ve müdahaleye açık olmalarının etkisi büyüktür. Batıda Macaristan ve kuzeyde Lehistan ile Rusya'nın 17. ve 18. yüzyıllardaki tazyikleri Eflak ve Boğdan idaresinde değişikliğe gidilmesini zaman zaman zorunlu kılmıştır (Özcan, 1992: 270).

Boyarların idare anlayışlarının ve politik tercihlerinin bu çok merkezli ve son derece girift denklemlerle dolu siyasi ortamdan etkilenmiş olduğu görülmektedir. Zira boyarlar egemenliği altında oldukları Osmanlı sarayına sadık kalmak ya da bağımsızlaşmak üzere Osmanlı yönetimine başkaldırmak ve bu amaçla Rusya başta olmak üzere diğer güç merkezleri ile iş birliği yapmak düşünceleri arasında gelgitler yaşamışlardır (Teodor,2014). Prensliklerin halkı ise kendi menfaatlerinden başka bir şey düşünmeyen boyarlar ile giderek daha fazla fakirleşmelerine neden olan kargaşa ortamından ve soygunlardan rahatsızdılar (Vlahuta,1924: 261).

¹ Eflak voyvodaları, verilen ahitname gereği, voyvoda seçilmelerinin karşılığında vergi, asker ve av kuşu vermeyi taahhüt etmişlerdir. Atanan Boğdan voyvodalarına beyaz keçeden yünlü Yeniçeri ustası kukası giydirilirdi. Eflak voyvodalarına ise daha önce isyan ettiklerinden siyah keçeden kuka giydirilirdi. Bu nedenle daha küçük bir idari birimi temsil etmesine rağmen Boğdan voyvodalığının protokolde Eflak voyvodalığına üstünlüğü söz konusudur. Yeni seçilen voyvoda İstanbul'da çavuşlar emini ve bir miktar divan çavuşu ile ikamet ettikleri konaklarından alınır ve divanı hümayuna götürülürdü. Padişah huzuruna kabul iradesi çıktığında voyvoda ve maiyetindekilere hilatler giydirilir, selam ağası tarafından voyvoda adayının başındaki kalpak alınır ve kuka serpuş giydirilirdi. Vezirlerin de huzura gelmesi ile voyvoda maiyetindekilerden birkaç kişi ile huzura girer yer öperek huzurdan çıkar, ardından süslenmiş bir ata binerek aynı alay ile konağına dönerdi. Yeni voyvodanın padişaha ve ileri gelen devlet adamı ve vezirlere para ve hediyeye vermesi usulüdü (Uzunçarşılı, 1937:32).

Eflak ve Boğdan'ın dini açıdan da bir nüfuz çekişmesine sahne olduğu çok açıktır. Kiev metropolitliği burada nüfuz sağlamak üzere birtakım girişimlerde bulunmuşsa da kilise örgütü bakımından Balkanların tamamında baskın bir güç olan İstanbul Fener Rum Patrikliği 17. yüzyıldan itibaren buradaki konumunu iyiden iyiye sağlamlaştırmıştır (Özcan, 1992: 270). Patrikhane ile bürokratik iş birliklerinin yanı sıra ticari girişimlerini de kullanan Rum elitleri bu yüzyıldan itibaren Tuna prensliklerinde giderek daha etkin olmaya başlamışlardır. Öyle ki bir zaman sonra yerel egemenler olan boyarlar için ikbal yolunun bu seçkin zümre ile yakın ilişkiler kurmaktan geçtiği çok iyi şekilde anlaşılmıştır. Bu nedenle boyarlar, Fenerli Rum ailelerle evlilik yapıp akrabalık bağı kurarak yönetici sınıfına dâhil olmaya çalışmışlardır (Pinzar, 2006: 167-170; Belge, 2022: 21-22,49). Bu formülün Romen asilleri tarafından fazlaca benimsendiği, bunun sonucunda Rakoviça Ailesi gibi Eflak-Boğdan'ın tarihine mal olan birtakım Romen kökenli Fenerli ailelerin belirmeye başladığı izlenmektedir.

1. Mihail Rakoviça (1666?-1756)

Rakoviça ailesinin kökenlerinin Moldova tarihinde önemli bir yeri olan Cehan ailesine dayandığına dair kuvvetli deliller bulunmaktadır. Bu görüşün savunucuları, ailenin mazisi ile ilgili açıklamalarını Racova vadisindeki manastırda gerçekleşen bir vaftiz ayinine dayandırır. Buna göre Racova vadisinin dibinde, Vaslui ilçesine bağlı Pungesti köyünün yukarısında bulunan Rakoviça Manastırı'nda Cehan ailesinin bir üyesi vaftiz edilir. Bu olaydan sonra Cehan ailesi üyeleri aynı zamanda ayinin gerçekleştiği manastırın ismini alırlar. Bu nedenle Cehan ve Rakoviça ifadeleri aynı aileyi tanımlayan kavramlar haline gelmiştir (Racoviță – Cehan, 1942: 7).

Banat, Vaslui, Sibiu, Vâlcea, Romanați, Argeș, Mușcel ve Dâmbovița gibi yerlerin farklı noktalarında Rakoviça adının yaşatılıyor olması bu görüşün doğruluğunu desteklemektedir. Dolayısıyla ailenin Moldova kökenli olduğuna dair neredeyse şüphe yok gibidir (Racoviță – Cehan, 1942: 8).

Cehan ailesi mensuplarının ilk nesilden itibaren soylu, servet sahibi, boyar yetiştiren ve ülke idaresinde mühim roller üstlenen üyelere sahip oldukları hemen fark edilmektedir. Bir başka dikkat çekici unsur; aile üyelerinin çok çocuklu olması ve çocukların bir kısmının başka soylu boyar ailelerinin mensuplarıyla ya da Fenerli Rumlarla evlilik yapmalarıdır. Stratejik ve politik evlilikler Cehanların nüfuz ve çevrelerinin güçlenip genişlemesine imkân tanıdığından ailenin birçok üyesi zaman içinde Moldova yönetiminde, *postelnik*, *vornik*, *vistiernic*, *logofet* ve hatta *voyvoda* gibi makamlara atanabilmiştir (Pinzar, 2006:167-170). Örneğin İon Rakoviça ilk evliliğini Rum kökenli *Toma Cantacuzino*; ikinci evliliğini ise *Safta Apostol Costachi* ile yapmıştır. Bu evlilikler zaten soylular arasında yer alan İon'un daha seçkin bir zümreye yükselişinin yolunu açmıştır. İon, *postelnik* olarak Moldova'nın yönetici elitleri arasına katıldığı gibi eşlerine miras yolu ile intikal eden servet, onun siyasetteki konumuna güçlü bir finansal destek sunmuştur (Racoviță – Cehan, 1942: 13). Nitekim Eflak ve Boğdan'da tüm soyluların hayalini süsleyen *voyvodalık* makamı, boyarlardan patrikhaneye, saraydan Babıali'ye kadar uzanan geniş bürokratik yelpazede yer alan çevrelerin hoşnutluğunu ve desteğini almayı gerektirmiştir ki bu yolda sarf edilen harcamalar için kimi zaman boyarların büyük servetleri dahi yeterli gelmemiştir (Jelavich, 2007:114). Bu durum aynı zamanda *voyvoda* atamalarından sonra Eflak ve Boğdan'da ahali için büyük külfet anlamına gelen yeni vergilerin ne amaçla konulduğunun en açık izahı kabul edilmelidir.

Ailenin beşinci neslini temsil eden ve Boğdan sarayında görev yapan Rakoviça Cehan, resmi evraklarda her iki ünvanı (Cehan ve Rakoviça) kullanıp imzalarırken, aynı görevde ona yardımcı olan çocukları Nicolae ve Ion kendilerini Rakoviça olarak tanımlamayı tercih etmişlerdir (Racoviță – Cehan, 1942: 8). Bu tercih Cehan ailesinin Rakoviça ailesine dönüşümünü başlatan ikinci bir kırılma olarak değerlendirilebilir. Zira ailenin bundan sonraki kuşaklarının temsilcileri Rakoviça tanımlamasını kullanacaklardır.

İon Rakoviça'nın evliliklerinden ikisi erkek olmak üzere 7 çocuk dünyaya gelmiştir. Mihail Rakoviça bu kardeşlerin en büyüğü olarak 1666 (bir başka kaynağa göre 1660) yılında

doğmuştur.² Çocukluk yıllarına ait fazlaca bilgi bulunmamaktadır. Ancak gençlik çağına geldiğinde Mihail, ilk olarak 9 Haziran 1690'da Voyvoda Konstantin Kantemir'nin kızı *Safta* ile ve daha sonra ikinci kez o dönemde ülkeyi yöneten kayınbiraderi Antioch Kantemir'in rızasıyla *Ana Dediu Codreanu* ile evlenmiştir (Racoviță – Cehan, 1942: 25).

Kantemirlerle akrabalık bağı kuran Mihail Rakoviça ilk evliliğinden sonra Voyvoda Konstantin Kantemir tarafından yüksek komiser olarak atanmasıyla Boğdan'da yönetici soylu sınıfının saflarına katılmış oldu. 1700 yılının Şubat ayında bir başka voyvoda Antioch Kantemir'in Yaş (İași) şehrinde Lehistan misyonu başkanı Rafail Lescinschi onuruna verilen ve 8 saat süren bir ziyafete katıldı. Bu katılımlar onun Boğdan idaresine vakıf olmasını sağlayan deneyimler kazanmasını sağlamıştı (Racoviță – Cehan, 1942: 25).

Deneyimleri, serveti, politik evlilikleri ve zaten nüfuzlu bir aileye mensup bir boyar olması özellikleriyle Mihail, Eflak ve Boğdan voyvodalarının yönetici ekibi arasında yer aldı. Bunlardan biri de *Konstantin Duca'dır*. Mihail, 1701 yılının Ekim ayında Konstantin'in hizmetine girmek üzere Muntenia'ya (Eflak) geldi ancak onun yönetiminden memnun olmadığından 1703 yılında ayrılmak zorunda kaldı. Bununla kalmayıp etrafındaki birkaç boyarla birlikte Konstantin'in kendince hatalı bulduğu icraatlarını imparatorluk merkezine şikâyet etmişti. Osmanlı sarayı boyarların isteklerini dikkate almış ve Boğdan'a yeni bir voyvoda ataması yapılmıştı. Bu kişi Mihail Rakoviça'dan başkası değildi (Racoviță – Cehan, 1942: 25).

İlk kez 1703 yılında Boğdan'a voyvoda olarak atanan Mihail Rakoviça, zaman zaman kızağa çekilmiş ve dinlendirilmiş olsa da aralıklarla üç kez Boğdan iki kez Eflak voyvodalığı yapmış ve hem Osmanlı hem de Balkan tarihinin bir parçası olmuştur.

² İon Racovița'nın Anastasia Cantacuzino ile evliliğinden Mihail; Safta Costache ile evliliğinden Dumitrașcu, ayrıca Safta Costache ile evliliğinden Anastasia, Tofana, Ecaterina, Maria ve Elena adlarını taşıyan 5 kız çocuğu olmuştur (Racoviță – Cehan, 1942: 14).

Tablo 1: Mihail Rakoviça'nın Voyvodalıkları ve Dönemleri

Prenslük	Dönemi (Miladi)	Dönemi (Hicri)
Boğdan	4 Eylül 1703 - 23 Şubat 1705	1115 -1116
Boğdan	30 Tem. 1707 - 28 Ekim 1709	1119 -1121
Boğdan	5 Ocak 1716 - Ekim 1726	1128 -1139
Eflak	1730 - 1731	1142/43 - 1143/44
Eflak	1741 - 1744	1153/1154 - 1156/1157

2. Birinci Boğdan Voyvodalığı (Eylül 1703 - 23 Şubat 1705)

Mihail ve kendisiyle birlikte hareket eden bazı boyarların *Voyvoda Konstantin Duca'yı* şikâyet edip onun yargılanmasına neden olmaları Sultan II. Mustafa'nın saltanatının son zamanlarına tekabül eder. İddialar üzerine dikkati çekilen merkezi hükümet temsilcilerinde Voyvoda Konstantin'in halka zulmettiği kanaati oluşmuş sorgulanmak üzere çağrılmasına karar verilmiştir. 1703 yılının Haziran ayında Konstantin'e ulaşan yazıda Padişah; "atalarımdan bana miras kalan Boğdan'da voyvoda olanların huzuruma varıp yüz sürmeleri kadim bir adettir" deyip onun bu amaçla Edirne'ye gelmesini isterken gerçekte onu hesaba çekmek üzere huzura davet etmiştir (BOA.A.DVNSMHM.d.114/946). Böyle bir yol belirlenmesindeki başlıca gerekçe Konstantin'in bunu önceden haber alıp firar etmesini önlemektir.

Bir taraftan voyvoda nazikçe Edirne'ye davet edilirken diğer taraftan olası bir firar girişimini önlemek için Özi Valisi Yusuf Paşa'ya mübaşir gönderilmiş, Konstantin'in derhâl tutuklanıp güvenli bir yerde tutulması, yerine yetkilendirilmiş bir boyar tayin edilip hapsedilen voyvodanın da uygun bir güzergâh belirlenerek Edirne'ye gönderilmesi talimatı verilmiştir (BOA.A.DVNSMHM.d.114/944). Böylece Boğdan idaresi 1703 yılının Haziran ayından yargılamanın nihayet bulacağı Eylül ayına kadar bu boyar (Chancellor Ioan Buhuş) tarafından gerçekleştirilecektir (Treptov & Popa, 1996: Lii).

Sorgu öncesinde bir süre Kavala kalesinde hapsedilen Voyvoda Konstantin'in padişah huzuruna yalnız çıkmadığı (muhtemelen şikâyet sahibi) boyarlar ile yüzleştirildiği anlaşılmaktadır (BOA.A.DVNSMHM.d.114/1004). Bu heyet içerisindeki boyarlar

arasında Mihail'in varlığı bilinmemekle birlikte yargılamadan çıkan sonuca göre Konstantin suçlu bulunarak azledilmiş ve bir süre sonra da (4 Eylül 1703) onun yerine Mihail Rakoviça yeni Boğdan voyvodası olarak atanmıştır (BOA.AE.SMST.II.6/556).

Rakoviça'nın memleketi ve aynı zamanda görev mahalli olan Boğdan, Balkanlar'ın Macaristan, Lehistan ve Rusya ile verilen egemenlik mücadelesinde ciddi bir askerî öneme sahipti. Boğdan arazisi Macaristan ve Lehistan tehdidi için doğal bir savunma hattı oluşturmaktaydı. Nitekim Boğdan'ın Osmanlı hâkimiyetine alınmasından sonra bu sayılan ülkelerdeki fetihler ve askerî başarılar daha kolay hale gelmiştir (Özcan, 1992: 269). Diğer taraftan aynı stratejik önem, bu ülkedeki yönetimin mütemadiyen dış tehdit ve siyasî baskı altında kalması sonucu doğurmuştur (Vlahuta, 2024: 260). Bu aynı zamanda Boğdan'da görev yapan voyvodaların görevlerini ne denli çetin siyasal şartlar altında yerine getirmeye çalıştıklarını anlamak bakımından mühimdir.

Boğdan, siyasi ve askerî önemi dışında Osmanlı ekonomisi açısından da bir değer taşımıştır. İstanbul ve sarayın küçükbaş hayvan ihtiyacı, kaliteli bal üretimi, doğan vb. yırtıcı hayvan yetiştiriciliği ve elbette zahire temininde Boğdan'ın önemi herkesçe malumdu (Gümüş, 2024: 42, 65). Mihail Rakoviça, Boğdan voyvodası olarak atandığı bu ilk dönemde, savaş ve iç kargaşa gibi olağanüstü meselelerle uğraşmak zorunda olmadığı için şanslıydı. Bu nedenle görev süresi boyunca yönetimini tesis etme ve daha çok saraya karşı ekonomik yükümlülükleri yerine getirmeye yönelik bir gündem ile meşgul olmuştur. Buna göre Eflak'tan İstanbul'a düzenli olarak tuz sevk edilirken, Boğdan'dan hemen her senenin zilkade ayında 10.000 kıyye bal ve 9.000 kıyye bal mumu gönderilmiştir (BOA. D.BŞM.MTE.d.10808/00).

Boğdan voyvodalarının atamaları genellikle iki ya da üç yıl gibi süreler için yapılmış, şikâyet sonucu yargılanma, ciddi ihmâller, başarısızlıklar ya da ihanet söz konusu olmadığı sürece görevlerinde kalmışlardır (Brezianu & Spânu, 2007: 366). Bu süre tamamlandığında veya saray tarafından değişmelerine lüzum görüldüğünde voyvodaların yerine yenileri atanmış, yeni atanan voyvoda hediye adı altında böylesine itibarlı bir makama gelişinin bedelini ödemek durumunda kalmıştır. Örneğin 24 Şubat 1705'te

Mihail Rakoviça'nın yerine Boğdan'a atanan voyvodanın (Antioch Kantemir) her birinde 500 akçe olmak üzere 50 kese hazırlayarak toplamda 25.000 akçe tutarında hazineye bir ödeme yaptığı görülmektedir (BOA.TS.MA.d.2352/00).

Eski voyvodalar ise bazen atamaya müsait olması durumunda Eflak'a voyvoda olarak gönderilmiş bazen de yeni bir atama yapılıncaya kadar payitahtta beklemişlerdir.

3.İkinci Boğdan Voyvodalığı (31 Temmuz 1707- 28 Ekim 1709)

Mihail Rakoviça tekrar Boğdan'a voyvoda olmak için fazlaca beklememiş ve 2 yıldan sonra Antioch Kantemir'den bu görevi devralmıştır. Mihail'in görev mahalline varıncaya değin Boğdan idaresi adet olduğu üzere kaymakam olarak tayin edilen yerli boyarlara emanet edilmiştir. Bu amaçla *Vornik Kubaroğlu Yorgaki* ve *Dimitraško Komsı Salk* isimli boyarlardan Boğdan'ın idari işleri yanında halen tamir edilmekte olan Bender Kalesi için gerekli olan kerestenin kesilmesi, bunların nakledilmesi ve tamirat işlerinde çalışan Boğdan askerinin sevk ve idaresinin titizlikle yürütülmesi istenmiştir (BOA.A.DVNSMHM.d.115/1512).

30 Temmuz 1707'de Mihail Rakoviça'nın Boğdan voyvodası olarak atama yazısı yazılırken aynı belgede önceki voyvoda Antioch Kantemir'in İstanbul'daki hanesinde zorunlu ikamete tabi kılınması son derece ilginçtir. Belli ki Kantemir ya bir yargılama ya da yeni bir atama için İstanbul'da göz önünde bulundurulmak istenmiştir. Mihail, Boğdan voyvodalığının ikinci devresine Bender kalesinin tahkimatı ile ilgili süreci devam ettirerek başlamıştır (BOA.AE.SAMD.III. 21/2019). Esasen bu hazırlıklar, yaklaşan Rus tehdidine karşı alınan önlemler zincirinin bir halkasıydı. Rus çarlığının Çar I. Petro'dan siyaseti doğrultusunda sıcak denizlere ulaşmaya yönelik uğraşları Boğdan'ın kuzeyinde gerilimin artmasına neden olmuştu. Rusya'nın, doğrudan Osmanlı toprağı olan Boğdan'a saldırmasa da Baltık denizine çıkmak amacıyla İsveç ve Lehistan ile vermiş olduğu mücadeleler bir süre sonra Osmanlı Devleti'nin bu sıcak çatışmalar içine çekilmesine neden olacaktı (Sevinç, 2014: 139-140).

Boğdan'ın kuzeyinde savaş esintilerinin hissedildiği dönemde Mihail, imparatorluk merkezi ile irtibatlı halde ve kendisine verilen görevleri yerine getirmeye çalıştı. Rusya'nın İstanbul'da elçilik bulundurma hakkını kazanmasından sonra çarlık ile olan diplomatik münasebetler yoğunluk kazanmıştı. Bu süreçte Boğdan, Rus elçilik heyetlerinin gerek Osmanlı başkenti ile gerekse diğer devletlerle olan görüşmelerinde güvenli bir güzergâh konumundaydı. 1709 yılının Şubat ayında İstanbul'daki Rus elçisinin temsilcisi olan Vasil iki hizmetkârı ile birlikte Boğdan'a gönderilerek emniyetleri Boğdan voyvodasına emanet edildi (BOA.A.ÇVB.1/8). Aynı yılın Mart ayında bir Rus generalinin başkanlığında ve yüz atlının eşlik ettiği Rus elçilik heyetinin Avusturya'ya gitmek üzere Boğdan'dan geçmelerine müsaade edilmedi. Rus heyeti Lehistan'ın karışıklık içinde olmasını gerekçe göstermiş olsa da İstanbul'dan gelen talimat kesindi ve Voyvoda Mihail'den bu heyetin geçişine katiyetle izin verilmemesi istenmişti (BOA.A.DVNSMHM.d.116/389).

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti Avrupa'nın kuzeyinde cereyan eden gelişmeleri izlemekle yetinip taraf olmaktan uzak durmak istemiş olsa da Boğdan'ın bütün bu çatışmaların ortasında kalan konumu buna pek imkân tanımamıştır. Diğer taraftan imparatorluk sınırlarında yaşanan gelişmeler bunların çok iyi takibini ve analizini gerektirmiştir. Böyle nazik dönemlerde Eflak ve Boğdan voyvodaları Babıalı'nın Avrupa'daki gözü kulağı olmuşlardır (Çiftçi, 2010: 40). Zira imparatorluk merkezi Rusya ve İsveç arasındaki mücadelelerin ayrıntılarını Mihail'in raporlarından okumuştur. Bu raporlar, alelade duyumlardan oluşmayıp bilinçli bir istihbarat faaliyetinin sonunda elde edilen bilgileri içermektedir. Nitekim Boğdan'ı çevreleyen ülkelerde Mihail'in casusları bulunmakta ve kendisine sürekli bilgi akışı sağlanmaktadır. Bunlardan biri Poltova Savaşı'na dairdir:

“Büyük savaş gerçekleşmiş olup bize öyle haber ulaştı ki; İsveç kralı bu harpte mağlup olup savaş alanından bir saat uzaklıktaki taburuna sığındı. Rus generalleri takip ederek gelip kuşattılar. İsveç kralı, bu kuşatmadan kurtulmak için kendisi, Mazepa, Perluka'nın başı Poltovnik, Kaş Kazaklarının başı Kuşuy ve daha başka sayıları 200'ü bulan belli başlı ileri gelenlerle birlikte

Cemaziyelevvelinin ikisinde (10 Temmuz 1709) Özi suyunun diğer yakasına geçtiler. Bunlar diğer yakaya geçtikten sonra tabur kuşatılmış iken Çar dahi yetişti. Taburun İsveç Generali Levanhavut (Lewenhaupt) bu büyük musibeti karşıladığında anlatılanlara göre 10.000 yahut 12.000 süvari askeriyile zaruret ve çaresizlik içinde firar ettiler. Sonra bütün hanesini Poltova adı verilen kaleye gönderdi. Daha önce işaret edildiği üzere Mihail'in kardeşi Kara Dimitri askeriyile Özi suyunun beri yakasındaki geçitleri ele geçirip İsveç kralını ve Mazeppa'yı almak için gönderdiler ve her kim ki kralı ele geçirirse kendisine 200 kese ve Mazappa'yı yakalayana 100 kese ve her bir askerini getirene 10 kese verilir diye haber salıp nida ettirdiler. Ve rivayet edilir ki esir olan süvari ve piyade 12.000 yahut 13.000 kişi miktarıdır. Moskov askerinin kayıpları henüz bilinmemektedir, lakin öğrenildiğinde ne miktar olduğu sonradan bildirilir. Bundan önce ifade edildiği üzere Moskov askeri Leh hatmanları ile yeni kral Stanislas'ı takip etmişlerdir ve nakl onulur ki yeni kral Vüvresteklal'i geçmiştir. Ve yine söylenir ki Nalkıran sınırlarına, Sloveska'ya dek ulaşmıştır. Leh içinde dahi mahsus casuslarımız vardır. O tarafta ne olursa hepsi haber verilecektir (BOA.İE.HR.15/1458).

Voyvoda Mihail Rakoviça, görevinde iki yılı tamamladıktan sonra Topkapı Sarayı'na teslim edilmek üzere 1709 yılının Şubat ayında bazı hediyeler göndermiştir. Gerçekte bu yalnızca Mihail'e has bir durum olmayıp görev süresi 2 yılı aşmış voyvodaların görevlerinde kalmalarının (ibka) karşılığı olan bir çeşit yeniden atama bedeliydi. Bu amaçla Mihail, her bir kesesinde 500 kuruş olmak üzere 20 keselik tuğralı altınlardan ve ayrıca değerli kürk ve samurlardan oluşan bir hediye paketi hazırlatmıştı. Tamamı Enderun hazinesine, bir başka deyişle padişahın özel bütçesine gelir kaydı olarak yazıldı (BOA. TS.MA.d. 2352/00). Ardından 20 Nisan'da Mihail'in görevinde ibka edildiğine dair yazı Boğdan'a ulaştı (BOA.AE.SAMD.III.112/11066). Bu yazışmaları müteakiben İstanbul'da bulunan iki direkli çerge, bir oba ve ikişer hazneli üç çadırdan oluşan eşyalarının Boğdan'a gönderilmesini istemesi artık voyvodalık makamında konumunun iyice pekiştiğine dair kanaatinin bir alameti olmalıdır. Eşyaların nakli süreci Mihail'in İstanbul'daki bürokrasisini yürüten kapı kethüdası *Kubaroğlu Sen Sgratem* tarafından takip edildi. Bütün eşyalar bir gemiye

yüklenerek Haziran ayında Boğdan'a gönderildi (BOA.A.DVNSMHM.d.116/545).

Karlofça barışından (1699) ve özellikle İsveç'e karşı Poltava'da kazanılan zaferden (1709) sonra Tuna prenslikleri üzerinde Rus siyasetinin etkisi giderek daha çok hissedilmeye başlanmıştır. Bu ortamda Rusya ile yakınlaşma arayışları içerisinde olmak Avusturya İmparatorluğu'nun yayılmacı politikasına karşı bir duruş sergilemek Eflak ve Boğdan beylerinde ortak bir tutum ve politik bir eğilim olarak giderek daha çok belirgin hale gelmekteydi. Kimi yazarlara göre Rusya ile ittifaka yönelik aynı eğilim, Antioh Kantemir (1695-1700; 1705-1707), Konstantin Duca (1693-1695) ve Mihail Rakoviça (1703-1705; 1707-1709), dönemlerinde de açıkça kendini göstermiştir (Teodor, 2014).

Mihail'in voyvodalıktan alınmasının görünürdeki nedeni görevini kötüye kullanmak olduğu bilinmekle birlikte (BOA.A.DVNSMHM.d. 116/1021) bu görevden almanın politik bir arka plana sahip olduğu anlaşılmaktadır. Rus Çarının bu devirde dahi Ortodoks Hristiyanların hamisi rolünü üstlenmeye çalışması Eflak ve Boğdan beylerinin Ruslara meyletmelerine neden olmuştur. Bu nedenle Veziriazam Çorlulu Ali Paşa'nın himayesine nail olmasına rağmen Mihail, Rus Çarının himayesinde olmayı daha güçlü bir seçenek olarak görmüştür. Öyle ki iddiaya göre Mihail, Osmanlı Devleti'ne sığınmış olan ve Bender'de korunan İsveç Kralı'nı Ruslara teslim etmeği dahi teklif etmiştir (Uzunçarşılı, 2011: 73) Neticede "Voyvodanın azlını gerektiren suiistimallerinin anlaşılmasından" sonra saraydan bir memur görevlendirilmiş³ Boğdan'a vardığında Boğdan'ın boyarlarını hatmanını ve belli başlı ileri gelenlerini bir mecliste toplayıp onlara padişahın talimatlarını tebliğ etmiştir. Bu emirlere göre; voyvoda tutuklanıp hapsedilecek, nakit, değerli eşya, hayvan vb. her nesi var ise bir nesnesini dahi saklamadan bir deftere kaydedilerek bütün varlığına el konulacaktır. Yeni voyvoda gönderilinceye kadar güvenilir bir boyar kaymakam olarak geçici şekilde Boğdan idaresini üstlenecektir (BOA.A.DVNSMHM.d.116/1022;BOA.C.MTZ.7/303). Bu önlemlerin

³ Saray kapıcıbaşlarından Yusuf görevlendirilen memurdur.

ardından Boğdan voyvodası Kapıcıbaşı Yusuf nezaretinde İstanbul'a getirilmiş (BOA.A.DVNSMHH.d. 116/1125) ve bir süre Yedikule zindanında hapsedilmiştir (Uzunçarşılı, 2011: 73).

4. Üçüncü Boğdan Voyvodalığı (5 Ocak 1716 - Ekim 1726)

Osmanlı padişahlarının Eflak ve Boğdan voyvodalarından başlıca beklentileri en başta sadakattir (BOA.C.MTZ. 7/337). Bu nedenle vatana ihanet ettiği anlaşılan voyvodalar genellikle idam edilmişlerdir (Vlahuta,1924: 260).⁴ Bunun dışında suiistimali veya ihmali görülen, üzerine zimmet çıkan, ahalinin şikâyetlerine duçar olan ya da başarısız addedilen voyvodalar görevlerinden azledilmişlerdir. Bu durumda olan voyvodalar yeniden atama şartlarının oluşması için beklemek zorunda kalmışlardır.

Bekleyiş içerisinde oldukları zamanlarda voyvoda adayları, genellikle bürokrasiye ve patrikhaneye yakın olmak düşüncesiyle İstanbul'da olmayı tercih etmişlerdir. İçinde buldukları dönemdeki siyasal şartlar bazen kendilerine yeniden ikbâl yolunu açabilmiştir. Örneğin Osmanlı Devleti'nin Rusya ile yakınlaşmasını gerektiren bir politik ortamda Rus yetkililerle ikili münasebetleri iyi olan bir voyvoda ya da Avusturya ile ilişkilerin kötüleştiği bir dönemde bu devlete karşıtlığı ile bilinen bir voyvoda adayı atama konusunda öne çıkabilmiştir. Mihail Rakoviça'nın üçüncü dönem Boğdan voyvodalığı tam da böyle bir politik duruş ile ilişkilendirilir. Avusturya'nın Tuna prenslikleri üzerindeki yayılcı emellerinin derinden hissedildiği bir dönemde Avusturya'nın Balkanlar üzerindeki nüfuzunun artmasından öteden beri rahatsız olduğu bilinen Mihail üçüncü kez voyvodalık görevine davet edilmiştir(BOA.C.HR 76/3752).⁵ Sadakatini garantisi olarak beş çocuğundan ikisini İstanbul'da rehin bırakmıştı (Salık, 2022: 38-39). Bu Eflak ve Boğdan voyvodaları için kadimden beri uygulanan bir adetti. Aynı usul Mekke emiri olarak seçilen kişilere de uygulanmıştır ki rehin bırakılan kişiler

⁴ Örneğin Ştefan Cantacuzino, Avusturya ile gizli bağlantıları olduğundan şüphelenildiğinde yakalanıp İstanbul'da idam edilmiştir (Vlahuta,1924: 260).

⁵ Mihai'nin atama yazısı 30 Aralık 1715 tarihinde yazılmıştır (BOA.C.HR 76/3752).

kimi zaman atanan yöneticinin çocukları, kimi zaman da kardeşleri olmuştur (Çakır, 2022: 62).

Mihail, yeni görevine aldığı talimatlar gereği başta Hotin kalesi olmak üzere batı ve kuzey sınırındaki kaleleri güçlendirerek başlamıştır (BOA.İE.HR.10/1010). Görevinin ilk yıllarına dair merkezi hükümet ile ilgili yazışmalarının neredeyse tamamı bu olağanüstü hâl şartlarının gerektirdiği önlemler ve savaş (Varadin Muharebesi) hazırlıklarına dair organizasyonlarla ilgilidir. Bu çerçevede ihtiyaç duyulan kerestenin kesilmesi ve nakli, zahirenin temini, gıda maddelerinin ilgili yerlere sevk edilerek uygun koşullarda depolanması, asker maaşları ve tayinatları, destek birliklerinin talep edilmesi bu amaçla Kırım'dan Tatar askerlerinin savunma noktalarına yerleştirilmesi titizlikle yürütülmesi gereken bir süreçti. Osmanlı sınırlarının dış saldırılardan emin hale getirilmesi kadar bütün bunların Boğdan halkının huzur ve refahına vereceği zararların en aza indirilmesi gerekiyordu (BOA.A.DVNSMHM.d. 126/1001).

Acil olarak yapılması gereken şey Avusturya tehdidinin bertaraf edilmesiydi. Bu tehdidin öncü kuvvetleri faaliyetleri bir türlü önlenemeyen çetelerdi. Macaristan sınırı ile Boğdan arasındaki yüksek dağın geçiş sağlayan noktalarından 2.000 kadar Katana eşkiyası sınır boylarına gelmiş, buradaki köy ahalisinin canına ve malına ciddi zararlar vermişti. Ayrıca eşkiyadan 200 kadarı Kaş'taki manastıra girerek burayı tahkim etmeye başlamışlardı (BOA.A.DVNSMHM.d. 125/347). Voyvoda Mihail'in bu gelişmeleri rapor ederek yardım istemesi üzerine Özi Beylerbeyi Mehmed Paşa ile İbrail'i savunmakla görevli Haleb Beylerbeyi Mustafa Paşa'nın kuvvetlerine müracaat edildi. Ancak yeterli koordinasyon sağlanamaması bu gruplarla mücadelede zaafıların yaşanmasına sebep oldu (BOA.A.DVNSMHM.d. 125/333).⁶

⁶ Ayrıca yakın olması nedeniyle Hotin kalesinden Başağa Kolçak İlyas bir miktar süvari askerle birlikte Voyvoda Mihail'e yardım için görevlendirildi. Bu yardım ayrıntıları için bkz. (BOA.A.DVNSMHM.d. 126/644 ve BOA.A.DVNSMHM.d. 126/645).

Önceki voyvoda Nikola Mavrakordato'nun kötü yönetimi nedeniyle gücendirdiği boyarların bir kısmı geri dönmüş olsa da muhalifliği devam edenlerin Avusturya ile ittifak kurmaları durumun daha fena bir hâl almasına neden olmuştu. İntikam hissi ile hareket eden eski nüfuzlarını kaybetmiş boyarların (mazili)⁷ "Katana eşkiyası" olarak bilinen bazı Avusturya çeteleriyle birleşip Nikola Mavrokordato'yu tutsak etmeleri tehdidin boyutlarını artırdı.⁸ Voyvoda Nikola'nın yanındaki adamlarını öldürdükten sonra Tuna boyundaki halka âdeta dehşet yaşatmıştı (Chelcu, 2014: 73; Uzunçarşılı, 2011:129). Mihail'in bütün bu başıbozuk güruh ile baş edebilecek imkânı yoktu. Cüretkârlıklarını daha da artıran Katana eşkiyası, Ferentz adlı liderleri öncülüğünde Boğdan voyvodasına taarruz edip onu da esir almak istemişlerse de Mihail bir kaleye sığınmış ve gizlice yardım istediği Tatarların zamanında imdada yetişmeleri sayesinde kurtulmuştu. Tatar yardımı ile tehlike savuşturulmuş Ferentz öldürülmüştü. Öte yandan Tatarlar bu yardım karşılığı olarak voyvodadan para talep ettiklerinde bu ödemeyi yapmaya gücü olmayan Rakoviça, Siret Nehri'nin bir tarafındaki yerleşim yerlerinin yağmalamalarına izin vermiştir. Bu durum eşkiyaya karşı başarı kazanmış olmasına rağmen Voyvoda Mihail Rakoviça'nın itibarının sarsılmasına ve Boğdan halkı için etkileri uzun süre hissedilen badirelerin yaşanmasına yol açmıştır (Chelcu, 2014: 73-74).

Yağmalarda sivil halkın bir kısmının Tatarlar tarafından köleleştirildiği ve satılmak istendiği anlaşılmaktadır. Mihail, halkının böyle bir muameleye maruz kalmasından son derece üzgün olmalıydı ki Tatar kuvvetlerinin taşkınlıklarının son bulması ve yaşanan olumsuzlukların telafisi için padişahın yardımını istemiştir. Topkapı sarayından Hotin muhafızına, Kili, İsmail ve İbrail kadılarına gönderilen yazılar padişahın ve saray ileri gelenlerinin de yaşananlardan ne ölçüde rahatsız olduklarını

⁷ 1716-1717 olaylarına katılan boyarlar arasında Vasile Ceaurul, Gheorghe Velicico ve Lupaşcu olduğu bilinmektedir (Chelcu, 2014: 73-75).

⁸ Nikola Mavrakordato, Pasarofça Antlaşması'nı müteakiben sağlan bir esir takası anlaşması ile serbest kalmış, 1730 yılında vebadan yaşamını yitirinceye kadar Eflak voyvodalığı görevini sürdürmüştür (Sincer & Kurt, 2018: 196).

açıkça ortaya koymaktadır. Padişah, bir kısım Boğdan halkının bazı kimseler tarafından hile ile kandırılıp başka vilayetlerde satıldıklarına dair iddiaların araştırılmasını ve aslı var ise asla böyle uygunsuzluklara izin verilmemesini emretmiştir (BOA.A.DVNSMHH.d.129/567). Zaman geçtikçe söylentilerin doğruluğu anlaşıldığından bu defa İstanbul'dan Boğdan'a kadar uzanan hattaki tüm kadılara talimatlar gönderilmiş ve esir edilip satılmaya zorlanan kadınların bulunup derhâl ülkelerine iadelerinin sağlanmasına çalışmıştır. İstanbul'da oldukları tespit edilen 14 kadın ise Voyvoda Mihail'in başkentteki temsilcisine teslim edilip Karadeniz'den gemiye bindirilerek Boğdan'a dönmeleri sağlanmıştır (BOA.A.DVNSMHH.d.124/365). Mihail, bütün bu deneyimlerden en azından barış zamanlarında Tatarların mümkün olduğunca Boğdan'dan uzak tutulması gerektiğini düşünmüştü. Bu gerekçe ile Kırım ahalisinden bazı grupların Hotin yakınlarındaki alanları yurt tutup yerleşmelerine itiraz etmiş, ayrıca bu civarda bulunan firari Boğdanlıların da kendisine iadesini istemiştir (A.DVNSMHH.d. 126/1002).⁹

Yaşanan deneyim, aslında Boğdan'ın idaresinde ve özellikle güvenliğinde Kırım'ın ve Tatarların ne derece etkin olduklarını göstermektedir. Bu, aynı zamanda Boğdan'da voyvoda olan yöneticilerin bir açmazını da ifade eder. Voyvodaların içerdeki düzeni sağlamaya yönelik kudretleri bulunmakla birlikte dış tehditlerle mücadele edecek ölçüde bir askerî kuvvetleri yoktu. Diğer taraftan Boğdan'ın dışardan tehditlere karşı emniyeti çoğu zaman Kırım Tatarlarına emanet edildiğinden Tatarların otorite tanımayan tavırları Boğdan idaresini güçleştirmekte ve yönetsel zafiyetlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle Boğdan, askerî açıdan adeta Kırım'a bağımlı olmuştur. Boğdan voyvodalarının her yıl Kırım'a ödedikleri aidatlar, bu bağımlılığın göstergesi olarak görülmelidir (A.DVNSMHH.d.132/1132).

⁹ Aynı şekilde Mihail Rakoviça, Bender civarından gelenlerin Boğdan'da bazı alanları kışlak edinmelerine de karşı çıkmıştır (BOA.A.DVNSMHH.d. 126/1003).

Olağanüstü durumlarda Tatar askerine duyulan ihtiyaç onların barış zamanlarında dahi otorite tanımaz davranışlar sergilemesine neden olmuştur. Nitekim Tatarların bazı Boğdan arazilerini tasarruf etmek ya da kışlak olarak kullanmak istemeleri ve bazı alanlara izinsiz yerleşmeleri çoğu zaman Boğdan voyvodasının bütün bu olumsuzlukları merkezi hükümete şikâyetine neden olmuştur (BOA.A.DVNSMHH.d.126/1023 ve BOA.A.DVNSMHH.d. 126/1003).¹⁰ Belli ki Mihail, Kırım ve Tatarlarla ilişkilerini yalnızca askerî alan ile sınırlı tutmak, bunun dışında Boğdan'ın sosyal ve iktisadi yaşamından onları olabildiğine uzak tutmak istemiştir.

Mihail, Osmanlı ordusunun Avusturya seferi sırasında imkânları ölçüsünde ve aldığı emirler doğrultusunda bu sefere katkı sunmaya çalışmıştır. Osmanlı ordusu Edirne sahrasında toplandığında Boğdan voyvodasının, topladığı askerlerle birlikte vezir Recep Paşa'nın emri altına girmesi istenmiştir (BOA.A.DVNSMHH.d.126/198). Yine hazırlıklar kapsamında ordunun ağır silahlarını çekmek ve ödemeleri hazineден gerçekleştirilmek üzere 40 baş topkeşan öküzü ve 211 adet beygir, Mihail tarafından satın alınmış ve orduya teslim edilmiştir (BOA.AE.SAMD.III. 164/16026).¹¹

Mihail Rakoviça'nın üçüncü dönem Boğdan voyvodalığı diğer görevlerine nazaran uzun soluklu olmuştur. Bunda Avusturya kaynaklı tehdidin ve olağanüstü hâl şartlarının etkisi büyüktü. Bu tehdit bertaraf edilinceye kadar imparatorluk merkezi Boğdan'da voyvoda değişikliğini doğru bulmamıştır. Ancak Avusturya ile

¹⁰ Mihail'in Tatarlardan şikâyeti bu hadiselerle sınırlı değildir. 1717 yılının Aralık ayında Lipka Tatarları, Hotin kalesinde asker için ayrılan zahireyi almaya kalkışmışlardır (BOA.A.DVNSMHH.d. 126/1004). Osmanlı sultanı sefer için Bucak'ta iken bu civarda bulunan Tatarlar, hayvanlarını ve kaçan esirlerini takip etme bahanesiyle Bucak köylüsüne de zulmetmişlerdir (BOA.A.DVNSMHH.d. 126/1005).

¹¹ Mihail Racovita'nın Avusturya ile savaştaki katkıları ile Avusturya çetelerine karşı olan mücadelesine dair ayrıntılar çoğunlukla Rumen kaynaklarından yararlanılarak hazırlanan bir lisansüstü tez çalışmasında da yer almıştır. Konunun bu yönü ile de değerlendirebilmesi için bkz. (Salık, 2022: 39-42).

mücadelenin Boğdan idaresine olumsuz yansımaları olmuştur. Güvenlik zafiyeti, sert tedbirler ve Tatarların neden olduğu bazı istenmeyen olaylar bazı boyarların ve bir kısım ahalinin ülkeden ayrılarak daha güvenli bölgelere gitmeleri bu olumsuz gelişmelerden bazılarıdır. Mihail, merkezi hükümetin de desteği ile onların yeniden Boğdan'a dönüşünü sağlamaya çalışmış ve kısmen başarılı olmuştur (BOA.A.DVNSMHM.d.130/692). Bununla birlikte halk bu kaos ortamından bitkin; savaş halinin kendilerine yüklediği vergilerden de fakir düşmüştü. Buna kötü iklim şartları ve beraberinde baş gösteren kıtlık da eklenince durum giderek kötüleşmişti. Mihail, bu sıkıntılı günleri yine imparatorluk merkezinin yardımını isteyerek aşmaya çalışmıştır. Boğdan'ın senelik cizye bedeli 65.454 kuruştur. Üç sene öncesinin cizyesinin tamamının, son iki sene cizyesinin ise yarısının ertelenmesine karar verilmişti. İlk aşama yalnızca 11.000 kuruş alınacaktı. Aynı şey mal cizyeleri için de söz konusuydu ve bütün vergiler için Boğdan halkını üzmecek bir ödeme takvimi belirlenmişti. Bu kararlarla birlikte Mihail'in voyvodalık görevinde kalması da (ibka) kararlaştırılmıştır (BOA.C.HR.75/3705).

Mihail, görevde kaldığı süre boyunca vergilerini ödemeye ve bayram zamanlarında padişaha hediyelerini takdim etmeye devam ederek ilişkilerini iyi tutmaya çalışmıştır. Örneğin 4 Kasım 1717 tarihinde 10,5 kese içerisinde toplamda 870 tuğralı altın bayram hediyesi göndermiştir (BOA.TSMA.e. 913/15). Ne var ki Boğdan halkının biraz nefes alması ve ekonomik olarak toparlanmalarına fırsat tanınması için yapılan son düzenlemeye rağmen, Mihail'in cizye topladığının öğrenilmesi padişah ve saray ileri gelenleri nezdindeki saygınlığının sona ermesine neden olmuştur. Özellikle Boğdan metropoliti vekili, papazları, manastır yöneticileri (gomnos), kaptanları ve daha başka ileri gelen kişilerin kaleme aldıkları ortak bir dilekçe (mahzar) ile zaten fakirleşmiş Boğdan halkının voyvoda tarafından nasıl mağdur edildiği detaylandırılmıştı. Şikâyetlerin doğruluğu teyit edildikten sonra Mihail'e 66.308 kuruş zimmet çıkarılmış ve bu meblağın kendisinden tahsil edilmesi istenmiştir. Eğer buna muhalefet eder ise borcun karşılığı olarak bütün emval ve eşyasına el konulup satılacaktı (BOA.AE.SAMD.III. 24/2304). Mihail'in bu şartlar

altında görevini sürdürmesine imkân yoktu. Böylece üçüncü dönem Boğdan voyvodalığı sona ermiş oldu.

5. Birinci Eflak Voyvodalığı (Ekim 1730 - 2 Ekim 1731)

Mihail Rakovita'nın Eflak'a voyvoda olarak atanması Patrona Halil isyanının karmaşık siyasî ikliminde ve birbiri ardına yaşanan ilginç gelişmelerin sonunda gerçekleşmiştir. Rakoviça Eflak'ın Boğdan'a göre daha büyük prenslik olup gelirlerinin yüksek olması nedeniyle öteden beri Eflak'a bey olarak atanmak istiyordu. Bu isteğın politik zemininde Rakovita'nın Boğdan voyvodalıklarında yıpranmış olmasının ve Tatarlarla yaşanan sorunların etkisi göz ardı edilmemelidir. Bu girişimler sonucunda Boğdan voyvodalığından ayrıldıktan sonra Kuruçeşme'de ikamet eden Mihail Bey, Divan-ı Hümayun'daki hilat (kuka) giyme merasiminin ardından Eflak'a bey olarak atanmıştır (Salık, 2022: 65).

Eflak Voyvodası İskerletzade Yanaki'nin vefatı üzerine yerine atanacak yeni beyin ismi 1730 yılının Ekim ayı sonundaki Divan-ı Hümayun toplantısında görüşüldü (BOA.AE.SAMD.III.223/21475). Kendisi görev yerine ulaşınca kadar yerine bir vekilin bırakılması, bazı ileri boyarların tutuklanması ve Yanaki'nin mal varlığına el konulması kararı alındı. Bütün bunlar padişah I. Mahmut'un saltanatının ilk ayında gerçekleşmişti. (BOA.A.DVNSMHM.d. 136/971).

Patrona Halil İsyanı sırasında Bosna valisi olan Topal Osman Paşa 1731 yılında sadrazam oldu. Yeni sadrazam Kostantin Mavrokordato'ya yakınlığı ve Mihail Rakoviça'ya karşıtlığı ile bilinmekteydi. Bu husumetin farkında olan bazı Eflak boyarları Mihail'in Boğdan voyvodalığında olduğu gibi geleneklerini bozmasını ve yüksek miktarlarda para talep etmesini gerekçe göstererek sadrazama şikâyetle bulundular. Boyarlar özellikle soygun olarak niteledikleri ağır yükümlülükler nedeniyle Muntenia'daki halkın fakirleşmesinden rahatsızdılar. Diğer taraftan Fransız elçisinin Mihail'in Patrona Halil isyanının ikinci elebaşı olan Muslu ile iş birliğine dair iddiaları da onun üzerindeki kuşkuları daha da artırmıştı. Şikâyetleri değerlendiren sadrazam Topal Osman Paşa, Mihail'in öldürülmesi emrini vermiş ancak ona bu haberi önceden ulaştıran Konstantin Ventura'nın yardımı ile

kurtulmuştu. Ne var ki bu yardım Ventura'nın canına mal oldu. Diğer taraftan Patrona Halil İsyanı'nın neden olduğu kargaşa ortamı Topal Osman Paşa'nın azledilmesine Mihail'in tutukluluğunun sona ermesine neden oldu (Xenopol, 1925: 50-51 ; Salık, 2022: 65).

Serbest kalmış olmasına rağmen hakkındaki söylentiler, özellikle halk ile ileri gelen boyarlarla yaşadığı sorunlar yeni sadrazamın nazarında güven sorununa sebep olmuştu. Bu nedenle Mihail, Midilli'ye sürgüne gönderildi (Xenopol, 1925: 51). Eflak'a ise 5 Temmuz 1731 yılında Nikola, bey tayin edildi ve böylece Mihail'in ilk Eflak voyvodalığı dönemi kapanmış oldu (BOA.AE.SAMD.III.224/21613).

6. İkinci Eflak Voyvodalığı (Eylül 1741-1744)

Mihail Rakoviça, azledildikten sonra tekrar Eflak'a bey olabilmek için 10 yıl beklemiştir. Ona beylik yolunu açan şey, stratejik bir evlilikle kurulan iş birliğidir. Mihail kızını Ligor Gika'nın oğlu ile evlendirmişti. Bu evlilik Gika ailesi için de birtakım siyasî hesapları barındırmaktaydı. Nitekim Gika, düğünün gerçekleştiği dönemde Boğdan voyvodası idi. İki ailenin ittifakı ile kendisinin Eflak'a Mihail Rakoviça'nın ise Boğdan'a voyvoda olarak atanabileceğini düşünmekteydi. Ne var ki Eflak beyliği için daha arzulu olan ve daha çok para teklif eden Mihail, Eflak'a ikinci kez bey olarak atanmayı başarmıştır(Salık, 2022: 68).

Mihail, beyliği döneminde Boğdan'dakine benzer bir idari gündemle meşgul olmuştur. Fakat bu defa kontrolsüz Tatar toplulukları ile uğraşmak ya da Kırım hanlarına aidat ödemek zorunda değildi. Mihail, beyliği süresince imparatorluk merkezinden aldığı emirleri yerine getirmeye çalıştı ve beylik merkezinin kaynaklarını kullanarak başkentini ve ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için çaba sarf etti. Hayvansal ürünler yönünden İstanbul'un ihtiyaçları öteden beri çok önemsenmekteydi ve bu tür gereksinimler en başta Eflak ve Boğdan'dan karşılanırdı. Bunlara deri vb. ticari emtia da dâhildi (BOA.C.MTZ 11/505).

Hotin ve Özi başta olmak üzere hassas noktalardaki kalelerin güçlendirilmesi ve sefer zamanlarında gerekli askerî ve maddi desteğin sağlanması da onun sorumlulukları içerisindeydi (BOA.C.AS.792/33595; BOA.AE.SMHD.I.239/19284). Bilhassa orduya malzeme taşımakta kullanılan büyükbaş hayvanların ve arabaların önemli bir kısmı Eflak ve Boğdan'dan karşılanmaktaydı. Örneğin 1742 yılının Nisan ayında İran seferi hazırlıkları için her biri 50'şer kuruş olmak üzere Eflak'tan 500 öküz arabası hazırlandı. Toplamda 25.000 kuruşu bulan maliyetin ise voyvodanın İstanbul'da bulunan kapı kethüdasından tahsil edilmesi uygun görülmüştü (BOA.AE.SMHD.I.39/2335).

Mihail, bir taraftan beylikle ilgili sorumluluklarını yerine getirirken diğer taraftan da ataması için sarf ettiği yüksek meblağı telafi etmeye çalışmıştır. Böyle zamanlarda Eflak ya da Boğdan beylerinin başvurduğu başlıca yöntem vergi oranlarının artırılması veya yeni vergiler ihdas edilmesiydi (Jelavich, 2007:114). Bu konuda Mihail'in doyumuz bir yönetici olduğu Romen kaynaklarında ifade edilir. Öyle ki belirlediği vergi miktarları ve bunların toplanışındaki tehditkâr usuller Eflak halkından 15.000 kadarının ülkeyi terk etmesine neden olmuştu. Neticede yönetiminden duyulan hoşnutsuzluk üzerine voyvodalık görevini Konstantin Mavrakordato'ya¹² devretmek zorunda kaldı (Xenopol, 1925: 75).

1749'da Konstantinopolis'e yerleşerek en büyük oğlu Konstantin'in hükümdarlığı için kapı hizmetinde kalmıştır. 1753 yılında oğlu Konstantin'in Moldova'daki yönetimi sırasında, kendi isteği doğrultusunda babasından kalan taşınmazlar mirasçılar arasında paylaştırılmıştır. Uzun yıllar yaşamış ve 1756 Ocak ayının başında Konstantinopolis'te ölmüştür. İki evliliğinden *Konstantin, Ion, Stefan, Mihail* adlarında 4 oğlu; *Roxanda, Ecaterina*

¹²Konstantin Mavrakordato, Mihail Rakoviça döneminde yaşanan olumsuzlukları gidermek için bazı reformları hayata geçirmiştir. Konstantin kendi voyvodalık döneminde köleliğe son vermekle kalmamış aynı zamanda köylülerin üzerlerindeki angaryayı da hafifleterek onları tekrar topraklarına bağımlı hale getirmeye, bu şekilde toprağı ve ülkeyi terk edişlerin önüne geçmeye çalışmıştır (Sincer & Kurt, 2019: 45).

ve Anastasia isimleriyle 3 kızı olmuştur (Racoviță – Cehan, 1942: 26).

Sonuç

Eflak ve Boğdan'a voyvoda olmak isteyen adaylar bazen diğer nüfuzlu boyarlarla ya da Fenerli ailelerle akrabalık bağı kurarak atanma şanslarını artırmak istemişlerdir. İstanbul'un yüksek bürokrat elitleri arasında yapılan bu tarz politik evlilikler, çoğu zaman kendileri için müspet sonuçlar doğurmuştur. Bu meyanda Mihail Rakoviça'nın Ghika ailesi ile kurmuş olduğu akrabalık bağı bu gibi atamaları ne denli kolaylaştırdığına iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte voyvodaların atanabilmek için yapmış oldukları harcamalar ve yüklü ödemeler sonradan ağır vergiler olarak bu prensliklerin halkına yansıtılmıştır. Bu bedel, bir taraftan ahalinin fakirleşmesine yol açarken bir taraftan da voyvodanın yönetiminden duyulan hoşnutsuzluğun şikâyetlere dönüşmesine neden olmuştur. Bu durum Eflak ve Boğdan beylerinin görev süreleri dolmadan azledilmelerinin başlıca nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

427

18. yüzyıl başlarında Eflak ve Boğdan'ı çevreleyen ülkelerin bu prenslikler üzerindeki vesayet ve nüfuz çabaları güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Bu gerçeklik, voyvodaları Osmanlı Devleti'ne sadakat ile ihanet arasında gelgitler yaşadıkları çelişkilerle dolu bir siyasal zemine sürüklemiştir. Özellikle Rusya ile iş birliği arayışları Eflak ve Boğdan beylerinde Osmanlı hâkimiyet sisteminden çıkış için çözüm arayışı içerisinde olduklarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Mihail'in Avrupa'daki askerî ve siyasî gelişmelere dair imparatorluk sarayına göndermiş olduğu raporlar Eflak ya da Boğdan voyvodalarının Osmanlı hariciyesini ilgilendiren konulardaki bir haber kaynağı olarak önemini ortaya koymaktadır. Bahsi geçen raporlar, Osmanlı Devleti'nin Balkan ve Avrupa politikalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Ayrıca Mihail'in çevre ülkelerde casusları ile istihbarat faaliyetinde bulunması uluslararası mecrada Osmanlı istihbaratının temellerine işaret eder.

Boğdan'ın askerî açıdan Kırım'a ve Tatarlara olan bağlılığı ülkenin dış tehditlere karşı güvenliği için gerekli görülse de Boğdan idaresine özellikle ülkedeki sosyal ve ekonomik düzene ciddi olumsuz yansımaları görülmüştür. Neticede asayiş sorunlarının yaşanması, sosyal düzenin bozulması ve ahalinin durumunun kötüleşmesi memnuniyetsizliğe ve doğal olarak Boğdan voyvodalarının başarısız sayılıp azledilmelerine neden olmuştur. Savaş zamanlarında bu hoşnutsuzluğun daha da artığı fark edilmektedir.

1711 yılındaki Prut Savaşı'nda Dimitri Kantemir'in ihanetinden sonra Eflak ve Boğdan'da boyarlardan voyvoda atama usulüne son verilmiş olsa da Romen kökenli Mihail Rakoviça'nın Eflak ve Boğdan voyvodalıkları bu prensliklerde Fenerli beyler dönemine geçişin çok keskin olmadığını göstermektedir. Bu bakımdan Mihail Rakoviça gerek bu prensliklerin, gerekse imparatorluğun bürokrasi tarihinde müstesna bir yere sahip olmuştur.

Kaynakça

Arşiv

Türkiye Cumhuriyeti, Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA)

A.ÇVB.(Bab-ı Asafi, Çavuşbaşılık Kalem): 1/8

A.DVNSMHM.d. (Bab-ı Asafi Dfeterleri): 116/1021; 125/333 ; 125/347 ; 126/1001 ; 126/1003 ; 126/1004 ; 126/1005 ; 126/644 ; 126/645 ; 136/971 ; 114/1004 ; 114/944 ; 114/946 ; 116/1022 ; 116/389 ; 116/545 ; 124/365 ; 126/1023 ; 126/198 ; 129/567 ; 130/692 ; 132/1132

AE.SMHD.I. (Ali Emiri, I. Mahmut): 39/2335 ; 239/19284

AE.SMST.II. (Ali Emiri, II. Mustafa): 6/556

AE.SAMD.III. (Ali Emiri, III.Ahmed): 24/2304 ; 112/11066; 164/16026 ; 223/21475 ; 224/21613

C..AS.(Cevdet, Askeriye): 792/33595

C.HR. (Cevdet, Hariciye): 75/3705

C.MTZ. (Cevdet, Eyalet-i Mümtaze): 7/303; 7/337; 11/505

İE.HR. (İbnülemin, Hariciye): 10/1010 ; 15/1458

TS.MA.d. (Topkapı Sarayı Müze Arşivi Defterleri): 2352/00

TSMA.e. (Topkapı Sarayı Müze Arşivi Evrakı): 913/15

İnceleme Eserler

Belge, H. (2022). *Aristarki ailesi Osmanlı bürokrasisinde yeni Fenerliler*, Ankara, Nobel Bilimsel Eserler.

Brezianu, A. and Spânu, V. (2007). *Historical dictionary of Moldova*, Lanham, Maryland, Toronto, Plymouth, Uk.: The Scarecrow Press, Inc.

Çakır, D. (2023). *Ulusçuluk çağında Arap kökenli bir Osmanlı bürokrati: Şerif Nasır Bey*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Amasya: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çiftçi, C. (2010). Bâb-ı Âlî'nin Avrupa'ya çevrilmiş iki gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli voyvodalar (1711-1821), *Uluslararası İlişkiler*, 7 (26), 27-48.

Jelavich, B. (2007). *Balkan tarihi, 18. ve 19.yüzyıllar*. (Çev. İ. Durdu vd.). 1.Cilt, İstanbul: Küre Yayınları.

Gümüş, E. (2024). *Mourouzi ailesi ve Aleksandr Mourouzi'nin Eflâk-Boğdan voyvodalıkları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Amasya: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özcan, A. (1992). Boğdan, *İslam ansiklopedisi*, c.6, İstanbul: TDV Yayınları, s. 269-271.

Pinzar, A. (2006). O carte domnească iinedită de la Mihai Racoviță voievod, *Analele Putnei*, (1-2),167-170.

Racoviță – Cehan, General M. (1942). *Familia Rakoviça – Cehan*, Genealogie și istoric. *Academia Romana, studiu și cercerati*, (LVI). București: Monitorul Oficial și İmprimeriile Statului İmprimeriea Nationala.

- Reptow, K. W. and Popa, M. (1996). *Historical dictionary of Romania*. European historical dictionaries, No. 15, London: The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Md.
- Salık, İ. C. (2022). *Osmanlı ve Romen kaynaklarına göre Memleketeyn idaresinde Fenerli beyler (1711-1768)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sevinç, T. (2014). İsveç Kralı XII. Şarl'ın Osmanlı Devleti'ne İlticası ve İkameti (1709-1714), *History Studies*, 6 (1), 139-159.
- Sincer, S. ve Keçeci Kurt, S. (2018). Osmanlı Devleti'nde Bir Rum Ailesi: Sadakatten İhanete Mavrokordatolar, (Ed. B. Cetin ve A. Temizer), *Balkanlar'da Sosyal, Kültürel ve Ekonomik İlişkiler*, Ankara: Gece Kitaplığı, s. 189-218.
- Sincer, S. ve Keçeci Kurt, S., (2019). Eyalet-i Mumtaze'nin Reformist Voyvodası Konstantin Mavrokordato, 4. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi (14 -17 Şubat 2019- Yalova)*, Ankara, Doğan Matbaa ve Yayınları, s. 45-60.
- Teodor, P. (2014). *Istoria Romanei*, (Eds. Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Şerban Papacostea, Pompiliu Teodor), Corint.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2011). *Büyük Osmanlı tarihi*, IX. Cilt, 7.bs., XIII. Dizi - Sa. 16, Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1937). 18. Asırda Buğdan'a voyvoda tayini, *Tarih Semineri Dergisi*, (I), İstanbul: Milli Mecmua Basımevi.
- Vlahuta, A. (1924). *Din trecutul nostru*, Bucuresti: Editura, Cartea Romaneasca.
- Xenopol, A. D. (1925). *İstoria Romanilor din dacia traiana*, (Ed.. I. Vladescu), c. IX, Bucureşti : Cartea Romaneasca.

Ekler

Ek 1: Mihail Rakoviça

431

(Racoviță – Cehan, General M. (1942). Familia Rakoviça – Cehan, s. P1.I.)

Ek 2: Rakoviça Ailesinin Amblemi ve Mihail Rakoviça'nın Mührü

(Racoviță – Cehan, General M. (1942). Familia Rakoviça – Cehan, s. P1.I.)